

NHỮNG VẤN ĐỀ ĐƯA RA TRUNG CẦU Ý DÂN TRONG DỰ THẢO LUẬT TRUNG CẦU Ý DÂN

Đinh Ngọc Vượng*

I. Vài nét về kinh nghiệm của các nước trên thế giới

Theo quy định của pháp luật nhiều nước trên thế giới về thực hiện chế định trung cầu ý dân, hầu như mọi vấn đề đều có thể đưa ra trung cầu ý dân. Pháp luật và thực tiễn trung cầu ý dân của Thụy Sĩ quy định không hạn chế các vấn đề đưa ra trung cầu ý dân miễn là có sáng kiến của nhân dân và sáng kiến của cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Ở Thụy Sĩ, chỉ không đưa một vấn đề nào đó ra trung cầu ý dân nếu nó trái với pháp luật quốc tế. Người dân Thụy Sĩ có thể đưa ra sáng kiến trung cầu ý dân bất kỳ vấn đề nào. Tuy nhiên, vấn đề đó chỉ được Nhà nước chính thức đưa vào chương trình trung cầu ý dân khi người đưa ra sáng kiến thu thập được 50.000 chữ ký ủng hộ của người biểu quyết (cần phải thu thập 100.000 chữ ký ủng hộ nếu đó là vấn đề sửa đổi, bổ sung Hiến pháp). Theo quy định tại khoản 4 Điều 139, Nghị viện sẽ soạn thảo những sửa đổi, bổ sung Hiến pháp và đưa dự thảo ra để trung cầu ý dân. Nếu đã có đủ số cử tri yêu cầu sửa đổi Hiến pháp nhưng Nghị viện lại không đồng ý với sáng kiến của cử tri thì vấn đề có sửa đổi Hiến pháp hay không cũng cần phải đưa ra trung cầu ý dân để nhân dân quyết định. Nếu kết quả trung cầu ý dân cho thấy đa số cử tri ủng hộ sáng kiến sửa đổi Hiến pháp thì Nghị viện sẽ phải soạn thảo dự thảo sửa đổi Hiến pháp. Hiến pháp Thụy Sĩ cũng quy định về trung cầu ý dân bắt buộc (Điều 140): đó là những vấn đề như: Sửa đổi, bổ sung Hiến pháp; Gia nhập tổ chức an ninh tập thể hay các tổ chức, cộng đồng trên quốc gia; ban hành các đạo luật tạm thời, tức là các đạo luật không có cơ sở Hiến pháp và chỉ có hiệu lực không quá một năm. Cũng phải tiến hành trung cầu ý dân bắt buộc về sáng kiến sửa đổi Hiến pháp Liên bang; về sáng kiến

sửa đổi một phần của Hiến pháp Liên bang khi có đề nghị của cử tri nhưng Nghị viện không đồng ý với đề nghị đó; về vấn đề có sửa đổi toàn diện Hiến pháp hay không khi còn có bất đồng ý kiến giữa các Viện của Nghị viện.

Các cuộc trung cầu ý dân không mang tính chất bắt buộc cũng được quy định trong Hiến pháp Thụy Sĩ (Điều 141). Đó là trung cầu ý dân theo đề nghị của 50.000 cử tri hay 8 Canton về các đạo luật của Liên bang; về các đạo luật tạm thời của Liên bang có hiệu lực trên một năm; Các quyết định của Liên bang được thông qua theo quy định của Hiến pháp hoặc của luật; Các điều ước quốc tế có hiệu lực lâu dài, quy định về gia nhập tổ chức quốc tế, về nhất thể hóa pháp luật. Nghị viện Liên bang cũng có thể quyết định trung cầu ý dân về các điều ước quốc tế khác. Kết quả trung cầu ý dân cần dựa vào sự đồng ý của đa số phiếu cử tri. Theo quy định tại Điều 142 Hiến pháp Thụy Sĩ, các dự án luật đưa ra trung cầu ý dân được thông qua khi có đa số phiếu cử tri hoặc đa số canton tán thành.

Điều 89 Hiến pháp Cộng hòa Pháp quy định tổ chức trung cầu ý dân về dự thảo sửa đổi, bổ sung Hiến pháp. Tuy nhiên, theo tinh thần của Hiến pháp, trung cầu ý dân sẽ được tiến hành trong trường hợp tác giả của dự thảo sửa đổi, bổ sung Hiến pháp là các nghị sỹ Quốc hội nếu sáng kiến về sửa đổi, bổ sung Hiến pháp do Chính phủ đưa ra.

Pháp luật Cộng hòa Pháp quy định trung cầu ý dân không được tiến hành với các vấn đề sau: 1) Tổ chức quyền lực Nhà nước; 2) Thỏa thuận về Khối Liên hiệp Pháp (Hiện nay Khối Liên hiệp Pháp không còn nên quy định này không còn hiệu lực pháp lý nữa); 3) Ủy quyền về phê chuẩn những điều ước quốc tế nếu các điều ước quốc tế đó không trái với Hiến pháp và có ảnh hưởng đến hiệu lực của các định chế Nhà nước. Việc áp dụng quy

* PGS, TS Luật học, Viện Nhà nước và Pháp luật

định tại Điều 11 Hiến pháp phải đáp ứng các điều kiện: Một là, trung cầu ý dân có thể tiến hành theo đề nghị của Chính phủ hay theo đề nghị chung của hai viện của Quốc hội nhưng không thể tiến hành theo sáng kiến của Tổng thống. Hai là, nếu trung cầu ý dân tiến hành theo đề nghị của Chính phủ thì phải tiến hành trong thời gian Quốc hội họp. 4) Nếu dự thảo được thông qua tại cuộc trung cầu ý dân thì Hiến pháp sửa đổi và bổ sung sẽ được công bố trong thời hạn 15 ngày. Hiến pháp năm 1958 quy định trật tự pháp luật loại trừ mọi sự kiểm tra đối với hành vi của Tổng thống. Lĩnh vực trung cầu ý dân cũng đã được mở rộng. Chẳng hạn hiện nay vấn đề cải cách trong chính sách kinh tế và xã hội cũng được coi là vấn đề được đưa ra trung cầu ý dân. Do vậy, khả năng đưa ra trung cầu ý dân các vấn đề thuộc chính sách kinh tế và xã hội đã loại trừ ra khỏi thẩm quyền độc tôn của Quốc hội với đa số phiếu tán thành tại các kỳ họp của Quốc hội. Luật Hiến pháp của Pháp quy định việc sử dụng rộng rãi chế định trung cầu ý dân. Pháp luật của Pháp quy định trung cầu ý dân về hiến pháp, nếu như những sửa đổi, bổ sung Hiến pháp được thông qua theo sáng kiến của các nghị sỹ tại Quốc hội (nếu theo sáng kiến của Tổng thống thì có khả năng tiến hành trung cầu ý dân và cũng có khả năng Nghị viện biểu quyết tại phiên họp chung của Thượng viện và Hạ viện)¹.

Trung cầu ý dân có thể do Tổng thống quyết định theo đề nghị của Chính phủ hay theo đề nghị chung của hai viện Quốc hội nhưng chỉ trong phạm vi hẹp các vấn đề theo quy định được sửa đổi tại Điều 11 Hiến pháp 1995. Đó là những vấn đề về tổ chức quyền lực công, cải cách chính sách kinh tế-xã hội và công vụ, phê chuẩn những điều ước quốc tế có khả năng ảnh hưởng tới hoạt động của các cơ quan nhà nước. Tại Pháp các cuộc trung cầu ý dân địa phương chỉ có thể được tiến hành trong hai trường hợp. Một là, sự nhượng bộ, sáp nhập hay trao đổi lãnh thổ quốc gia không thể được thực hiện nếu không

được sự đồng ý của cư dân sinh sống trên lãnh thổ đó (trên cơ sở của điều khoản này của Hiến pháp năm 1962 đã tiến hành trung cầu ý dân tại Algeria, năm 1974 tại quần đảo Comore, năm 1976 tại đảo Majotte)². Hai là, trung cầu ý dân tiến hành khi sáp nhập các đơn vị hành chính. Mặc dù ở Pháp người ta không chuộng hình thức trung cầu ý dân địa phương nhưng chính các cuộc trung cầu ý dân địa phương lại hay được tổ chức (theo thống kê thì mỗi năm ở Pháp tổ chức bình quân 7 cuộc trung cầu ý dân địa phương).

Luật của Hungary năm 1999 về tự quản địa phương quy định những vấn đề sau phải được đưa ra trung cầu ý dân:

1. Về hợp nhất hay tách tỉnh;
2. Về thành lập các tỉnh mới;
3. Về việc thành lập các cơ quan tự quản địa phương.

Luật 1999 cũng quy định không được đưa ra trung cầu ý dân các vấn đề sau:

1. Các vấn đề về ngân sách;
2. Các vấn đề về thuế của địa phương;
3. Vấn đề tổ chức cán bộ.

Thông thường hiến pháp và luật của các nước cấm không được tiến hành tái trung cầu ý dân, tức là trung cầu ý dân lần thứ hai nếu kết quả trung cầu ý dân lần đầu trái với dự kiến chủ quan của nhà cầm quyền. Tuy nhiên việc tiến hành trung cầu ý dân lần hai có thể được phép nhưng phải có thời gian dài cách trung cầu ý dân lần một. Thí dụ tại Italia, trung cầu ý dân lần hai chỉ được tiến hành sau 5 năm, còn pháp luật của Hungary quy định nếu trung cầu ý dân về dự thảo hiến pháp lần một không thành công thì có thể tiến hành trung cầu ý dân lần hai sau 2 năm.

Pháp luật các nước cũng quy định những vấn đề không được phép đưa ra trung cầu ý dân. Đó là những vấn đề có tính chuyên môn sâu mà cử tri không có kiến thức nếu không được đào tạo bài bản. Đó cũng là những vấn đề mà câu trả lời có thể dự đoán trước được (đương nhiên sẽ có kết quả khẳng định, thí dụ: giảm thuế, tăng lương...). Pháp luật cũng

¹<http://www.podrobnosti.ua/society/2005/06/05/217440.html>

² Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран М, «Юрист» 1998. С. 349.

không cho phép đưa các vấn đề về ngân sách, các biện pháp bảo đảm an ninh, trật tự công cộng. Các câu hỏi được đưa ra trung cầu ý dân phải được nêu cụ thể, rõ ràng, dễ hiểu, không thể mập mờ hiểu nước đôi. Nếu không, cử tri sẽ khó khăn, phát sinh những vấn đề khi lựa chọn phương án trả lời và như vậy kết cục, kết quả được thông qua do trung cầu ý dân sẽ không đáp ứng được yêu cầu đề ra.

Theo Hiến pháp Cộng hòa Liên bang Đức và Luật năm 1990 trung cầu ý dân chỉ được tiến hành ở 2 hay một số tiểu bang và chỉ diễn ra khi có sự thay đổi ranh giới giữa các tiểu bang và thành lập tiểu bang mới³. Sự thay đổi đó do luật của liên bang quy định nhưng trước khi ban hành luật phải tổ chức trung cầu ý dân ở các tiểu bang hay ở vùng lãnh thổ dự kiến thành lập tiểu bang mới. Cử tri cần trả lời một cách rõ ràng cho câu hỏi: đồng ý duy trì ranh giới cũ hay không, đồng ý thành lập tiểu bang mới hay không. Khác với phiếu trung cầu ý dân của Thụy Sĩ, ở Đức người ta không đưa ra các phương án để cử tri lựa chọn. Một điểm khác biệt nữa giữa trung cầu ý dân ở Thụy Sĩ và Cộng hòa Liên bang Đức là ở chỗ, ở Đức không bao giờ tiến hành trung cầu ý dân trên toàn lãnh thổ liên bang, còn Thụy Sĩ thường xuyên tổ chức trung cầu ý dân trên phạm vi lãnh thổ cả nước⁴.

Các vấn đề về thay đổi lãnh thổ Ucraina, sáp nhập Ucraina vào liên bang hay đại liên bang nào đó chỉ có thể được quyết định thông qua trung cầu ý dân toàn quốc; vấn đề về thay đổi ranh giới của các đơn vị hành chính-lãnh thổ chỉ có thể giải quyết thông qua trung cầu ý dân địa phương.

Cũng như pháp luật các nước khác, pháp luật Ucraina quy định không thể trung cầu ý dân toàn quốc về các vấn đề thuế, ngân sách hay ân xá, đại xá- còn trung cầu ý dân địa phương không được đề cập những vấn đề không liên quan đến địa phương. Tại Ucraina từ năm 1991 đến nay đã tiến hành nhiều cuộc trung cầu ý dân⁵.

Điều 3, Luật Trung cầu ý dân Liên bang Nga năm 1995 quy định rõ những vấn đề không được đưa ra trung cầu ý dân. Đó là: 1) Sửa đổi quy chế các chủ thể của Liên bang Nga; 2) Kéo dài hoặc chấm dứt trước thời hạn của Tổng thống Liên bang Nga, của Hội đồng Liên bang, Duma Quốc gia; Bầu cử trước thời hạn Tổng thống Liên bang Nga, Hội đồng Liên bang và Duma Quốc gia; 3) Thông qua, sửa đổi Ngân sách Liên bang, thực hiện và sửa đổi nghĩa vụ tài chính của Nhà nước; 4) Quy định, sửa đổi chính sách thuế; 5) Thông qua các biện pháp khẩn cấp về bảo đảm sức khỏe, an ninh cho nhân dân; 6) Ân xá, đặc xá.

Thông thường những vấn đề gắn với chế độ, thể chế chính trị, uy tín của nguyên thủ quốc gia không là đối tượng của các cuộc trung cầu ý dân trên phạm vi toàn quốc.

Tựu chung lại ta có thể thấy theo quy định của pháp luật các nước trên thế giới các vấn đề đưa ra trung cầu ý dân rất đa dạng: từ thông qua, sửa đổi, bổ sung Hiến pháp, điều chỉnh ranh giới hành chính giữa các bang, các tỉnh, thông qua các luật, tham gia các tổ chức quốc tế, gia nhập các điều ước quốc tế quan trọng đến những vấn đề mà công dân đòi hỏi. Một số nước có quy định không đưa những vấn đề nào đó ra trung cầu ý dân với những nguyên tắc nhất định: Không đưa vấn đề nào đó ra trung cầu ý dân nếu có thể dễ dàng thấy trước được kết quả; không đưa vấn đề trái với pháp luật quốc tế ra để trung cầu ý dân...

II. Những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân trong Dự thảo Luật Trung cầu ý dân của Việt Nam

Hiện nay chúng ta đang xây dựng Luật Trung cầu ý dân. Một trong những vấn đề quan trọng nhất, có thể nói là vấn đề cốt yếu của Luật Trung cầu ý dân là: những vấn đề nào được đưa ra trung cầu ý dân (?).

Theo các dự thảo hiện nay chúng ta thấy nổi bật hai quan điểm: Chỉ quy định về mặt nguyên tắc những vấn đề nào được đưa ra trung cầu ý dân; cần phải quy định rõ những vấn đề nào cần được đưa ra trung cầu ý dân. Cũng có ý kiến cho rằng cần phải quy định cả về những vấn đề không đưa ra trung cầu ý dân.

Các dự thảo ban đầu Luật Trung cầu ý

³http://democracy.ru/english/library/laws/bg_law_eng

⁴ Конституционное право зарубежных стран. / Под ред. Б.А. Страшуна. М., «БЕК», 1996. С. 453

⁵<http://www.ng.ru/politics/200503/2>

dân của Việt Nam quy định như sau:

Dự thảo ngày 6 tháng 4 năm 2005 quy định tại Điều 6 :

"*Những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân trên phạm vi cả nước:*

1) *Thông qua Hiến pháp, thông qua sửa đổi Hiến pháp;*

2) *Những vấn đề quan trọng đối với sự phát triển của đất nước, của khu vực lãnh thổ và địa phương".*

Dự thảo ngày 25 tháng 4 năm 2006 quy định tại Điều 5: "*Trung cầu ý dân được tổ chức thực hiện về những vấn đề quan trọng đối với sự phát triển của cả nước, của địa phương".*

Đến Dự thảo số 10 (Dự thảo trình Ủy ban Thường vụ Quốc hội), quy định về những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân được cụ thể hóa và theo các phương án khác nhau:

"Điều 6. Những vấn đề trung cầu ý dân

Phương án 1:

Trung cầu ý dân được tổ chức thực hiện về những vấn đề hệ trọng về xây dựng, phát triển và bảo vệ đất nước, đối với sự phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội của địa phương.

Phương án 2:

1. Trung cầu ý dân trên phạm vi cả nước được tổ chức thực hiện về các vấn đề sau:

a) Những nội dung sửa đổi, bổ sung Hiến pháp;

b) Các chính sách quan trọng liên quan đến quyền và nghĩa vụ của công dân;

c) Các dự án kinh tế-kỹ thuật đặc biệt quan trọng liên quan đến sự phát triển bền vững của đất nước;

d) Ký kết, gia nhập, phê chuẩn các điều ước quốc tế đặc biệt quan trọng ;

e) Những vấn đề thuộc thẩm quyền của Quốc hội do Quốc hội đưa ra để toàn dân biểu quyết".

2. Trung cầu ý dân ở tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương được tổ chức thực hiện về các vấn đề sau:

a) Vấn đề chia tách, nhập huyện, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, chia tách tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương;

b) Những vấn đề đặc biệt quan trọng đối

với sự phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội của tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương;

3. Trung cầu ý dân ở nhiều tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương được tổ chức thực hiện về các vấn đề sau:

a) Vấn đề sáp nhập tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương;

b) Xây dựng các công trình kinh tế-kỹ thuật đặc biệt quan trọng liên quan đến sự phát triển của các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương trong vùng lãnh thổ".

Như vậy, vấn đề quan trọng nhất của Luật Trung cầu ý dân của Việt Nam vẫn còn đang là đề tài tranh luận với không ít ý kiến khác nhau. Mỗi ý kiến, quan điểm đều có lý của mình. Những người có quan điểm chỉ nên quy định có tính nguyên tắc và trao toàn quyền quyết định cho Quốc hội là cơ quan có thẩm quyền quyết định trung cầu ý dân: Quốc hội thấy cần trung cầu ý dân về vấn đề nào thì quyết định trung cầu ý dân về vấn đề đó. Theo quan điểm này, Điều 84 Hiến pháp 1992 đã quy định Quốc hội có thẩm quyền quyết định 14 loại vấn đề. 14 vấn đề này đã bao trùm hết những vấn đề quan trọng, hệ trọng của đất nước, khó có thể tìm thấy vấn đề nào đó có tầm quan trọng đối với đất nước mà chưa được quy định thuộc thẩm quyền của Quốc hội theo Điều 84 Hiến pháp 1992. Luật Trung cầu ý dân không thể có hiệu lực cao hơn Hiến pháp nên nếu quy định cụ thể bất cứ vấn đề nào, chẳng hạn như sửa đổi, bổ sung Hiến pháp thì đều trái với quy định của Hiến pháp. Mặt khác cũng có vấn đề thuộc thẩm quyền của Chính phủ hay của Chủ tịch nước cũng được quy định trong Hiến pháp thì Quốc hội cũng không thể "lấn sân" đưa ra trung cầu ý dân.

Loại ý kiến thứ hai cho rằng, cần quy định cụ thể những vấn đề nào bắt buộc phải đưa ra trung cầu ý dân. Tuy nhiên nếu quy định cụ thể những vấn đề nào đưa ra trung cầu ý dân ở từng cấp độ sẽ dễ dàng trong việc thực hiện. Việc quy định những vấn đề cụ thể đưa ra trung cầu ý dân có những khó khăn nhất định. Một là, những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân sẽ không bao giờ có thể quy định đầy đủ được. Hai là, nếu gặp những vấn đề

(Xem tiếp trang 55)

hợp, quyền tham gia các công việc của Nhà nước và Xã hội. Công chức, cơ quan quyền lực được đặt vào vị trí "công bộc" của nhân dân, chứ không là "quan cai trị". Bộ máy Nhà nước phục vụ hoạt động theo các nguyên tắc minh bạch, công khai, có trách nhiệm, do vậy việc hình thành một XHDS mạnh không chỉ là một nhu cầu của nhân dân, mà cũng đồng thời là một mong muốn của Nhà nước Pháp quyền. Trong trường hợp này Nhà nước và XHDS có mối liên hệ mật thiết, bổ sung lẫn cho nhau.

Về mối quan hệ giữa XHDS và Nhà nước, thực tiễn cho thấy rằng mặc dù XHDS rất quan trọng, nhưng trong mọi trường hợp XHDS cũng chỉ là một trong ba bộ phận cấu thành của một xã hội quốc gia mà thôi. XHDS dù có mạnh mẽ tới đâu cũng không thể thay thế Nhà nước. Nhà nước và XHDS có vai trò và sứ mệnh riêng trong tiến trình phát triển xã hội. Để phát triển bền vững, lành mạnh, giữa XHDS và Nhà nước phải có quan hệ bổ sung lẫn nhau. Nhà nước lấn lướt, o ép XHDS thì dễ trở thành chuyên

quyền độc đoán. XHDS đối lập với Nhà nước, cạnh tranh với Nhà nước về quyền lực thì dễ đưa tới tình trạng vô chính phủ.

3.3 Với thị trường, XHDS là không gian quan hệ phi lợi nhuận của các chủ thể kinh doanh, sản xuất nhằm bảo vệ lợi ích của các ngành nghề, chia sẻ thông tin, v.v. thông qua các hội, phường, hiệp hội. Đồng thời XHDS cũng là một thiết chế xã hội đánh giá, phản biện chất lượng, giá cả hàng hoá bảo vệ lợi ích người tiêu dùng; đánh giá tác động của sản xuất và kinh doanh đối với môi trường tự nhiên và đối với xã hội nói chung. Một XHDS mạnh sẽ là điều kiện xã hội tốt để đảm bảo kinh doanh bình đẳng, thân thiện với môi trường và xã hội. Và ngược lại, nếu XHDS yếu thì sẽ là cơ hội cho sự thăng hoa của chủ nghĩa lợi nhuận thuần túy.

Nhìn chung, thực tiễn quốc tế cho thấy những quốc gia phát triển, văn minh đều là những nơi có Xã hội Dân sự mạnh trong mối quan hệ hài hoà với Nhà nước và thị trường.

(Tiếp theo trang 51 – Những vấn đề ...)

khác, không quy định trong Luật để đưa ra trung cầu ý dân thì sẽ khó cho cơ quan quyết định trung cầu ý dân. Hiện quan điểm này đang theo chiều hướng quy định những vấn đề cụ thể nhưng không phải là những vấn đề bắt buộc phải đưa ra trung cầu ý dân mà chỉ là những vấn đề mang tính tùy nghi, có thể được đưa ra trung cầu ý dân và quyết định cuối cùng vẫn thuộc về Quốc hội. Quốc hội quyết định trung cầu ý dân cả những vấn đề trung cầu ý dân trên cả nước và trung cầu ý dân ở địa phương.

Theo quan điểm của chúng tôi, việc quy định có tính nguyên tắc những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân là "Những vấn đề hệ trọng đối với sự phát triển của đất nước, của địa phương" có lẽ là cách quy định tốt hơn cả. Đó là vì chúng ta không thể kể hết được những vấn đề cụ thể nào phải đưa ra trung cầu ý dân, càng liệt kê sẽ càng thiếu. Sự phát triển của đất nước, của nền dân chủ xã hội chủ nghĩa sau này sẽ đặt ra những vấn đề quan trọng

khác mà hiện chúng ta chưa lường trước được. Hãy để cho Quốc hội có toàn quyền quyết định những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân, kể cả những vấn đề thuộc thẩm quyền của Quốc hội, thậm chí khi một dự luật chỉ được trên 50% (chẳng hạn 51%) đại biểu Quốc hội tán thành thông qua nhưng lại là đạo luật rất quan trọng liên quan đến quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân thì Quốc hội cũng có thể đưa ra trung cầu ý dân. Việc quy định cụ thể những vấn đề đưa ra trung cầu ý dân còn có mặt hạn chế nữa là thu hẹp sáng kiến trung cầu ý dân từ phía các chủ thể được quy định trong Luật.

Còn những vấn đề không đưa ra trung cầu ý dân, theo quan điểm của chúng tôi, không nên quy định trong Luật Trung cầu ý dân. Quốc hội có quyền quyết định đưa ra trung cầu ý dân những vấn đề nào thì đương nhiên trong đó bao hàm quyền của Quốc hội quyết định không đưa vấn đề nào đó ra trung cầu ý dân.